

Основні напрями реформування української системи кредитної кооперації

Раїса Романівна Коцовська,
доцент кафедри банківської справи
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук, доцент

Анотація. Проаналізовано сучасний фінансовий стан вітчизняних кредитних спілок, особливо їхню діяльність із депозитними рахунками членів; розглянуто основні шляхи, що намітились для реформування системи кредитної кооперації з метою зміцнення її фінансової стабільності та конкурентоздатності.

Ключові слова: кредитні спілки, фінансові установи, кредитна кооперація, депозитні рахунки.

Постановка проблеми. Ринок фінансових послуг є одним з індикаторів розвитку економіки країни, а ефективність його діяльності характеризується кількістю фінансових установ і різноманітністю послуг, які вони надають. Закономірно, що провідними фінансовими установами на ринку є банки, на них припадає найбільша частка в перерозподілі фінансових активів, крім того, вони беруть участь у зміні маси грошей в обороті.

Внутрішніми інвестиційними ресурсами, які є джерелом економічного зростання країни, володіють також фінансові установи небанківського сектору, особливо це стосується установ вітчизняної системи кредитної кооперації – кредитних спілок, роль і місце яких на фінансовому ринку сьогодні применшується.

Фінансово-економічна криза 2008–2010 років зачепила, безперечно, систему кредитної кооперації, і, найперше, оголила проблему щодо недотримання деякими кредитними спілками кооперативних принципів діяльності. Робота Тимчасової слідчої комісії при ВРУ щодо діяльності кредитних спілок знизила довіру та імідж кредитних спілок.

У цьому зв'язку в економічних наукових статтях появилася хибна теза, що «об'єктивної потреби у розвитку кредитних спілок в Україні та схваленні Законом України «Про кредитні спілки» не було, адже вже діяла розгалужена мережа банківських установ» [3].

Упродовж 20-ти років існування кредитних спілок в Україні вони часто підлягають нищівній критиці як з боку влади, так і ЗМІ, висвітлюються лише невивплати коштів членам ліквідованих кредитних спілок, але зовсім не пропагуються ті, у невеликих сумах, фінансові послуги, якими користуються дрібні підприємці, фізичні особи, не робиться наголос на значній благодійній діяльності провідних кредитних спілок.

Неодноразово треба наголосувати, що кредитні спілки України за ЗУ «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» визнані кредитно-фінансовими установами [1], давно завоювали свою нішу на ринку щодо надання фінансових послуг своїм членам, розвинули споживче кредитування та кредитують малий і середній бізнес.

Фінансовий характер діяльності дещо уподібнює кредитні спілки до банківських установ, однак мета діяльності в них різна, у кредитних спілок – це непри-

буткове надання фінансових послуг на базі грошових коштів, залучених за допомогою взаємного кооперування фізичних осіб.

Дослідженню проблем розвитку і практичних аспектів діяльності кредитних спілок України присвячують свої праці вітчизняні науковці – С. Д. Геллей, В. В. Гончаренко, О. В. Глушан, О. О. Луцишин, А. Я. Оленчик, В. П. Хомутенко, В. М. Фещенко та інші.

Метою цієї статті є аналіз діяльності кредитних спілок України в сучасних економічних умовах та обґрунтування намічених напрямів для забезпечення подальшого стабільного розвитку системи кредитної кооперації.

Результати дослідження. Складна політично-економічна ситуація, яка склалась в Україні в останні два роки, не могла не відбитися на ринку фінансових послуг. Теоретики і практики спрямовують значні зусилля на стабілізацію й перспективи розвитку цього сегмента української економіки.

Національний банк України сьогодні розробляє Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2020 року, директор новоствореного у структурі НБУ департаменту стратегії та реформування банківської системи В. Рашкован наголосив, що «банківська система України не мала чіткого та системного вектора розвитку. Такий стан справ необхідно змінювати, особливо зважаючи на стрімку глобалізацію фінансових ринків, появу нових фінансових інструментів і технологій, зростання чисельності небанківських гравців на ринку» [5].

Щодо «небанківських гравців на фінансовому ринку», то реформування та активізації діяльності потребують вітчизняні кредитні спілки, які серед небанківських установ займають одне з провідних місць.

У 2006–2011 роках були схвалені Концепції розвитку системи української кредитної кооперації на принципах прозорості, гласності та економічної ефективності їх діяльності, взаємодопомоги, взаємної відповідальності, саморегулювання і гарантування вкладів членів кредитних спілок. Відповідно діяльність кредитних спілок проводилась хоч і не завжди гладко, але з тенденцією до розвитку. Однак уже 2013 року на виконання Національного плану дій щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна

економіка, ефективна держава» було висунуто Національним банком України досить жорсткі пропозиції кредитним спілкам – не залучати внески (вклади) членів на депозитні рахунки, у разі здійснення цих операцій перетворитися в кооперативні банки. Таким чином, перекреслювалися законодавчо-правові засади діяльності кредитних спілок, механізми формування ними капіталу (що зовсім відрізняються від формування капіталу акціонерними банками), нівелювалися чітко прописані види їхніх операцій у Законі України «Про кредитні спілки».

Можна вважати успішною і компромісною роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), Національного банку України, Всеукраїнської асоціації кредитних спілок (ВАКС), Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» («ПЗВ») щодо подальшого розроблення та відправлення у владні структури цього ж року проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо реформування та розвитку національної системи кредитної кооперації». У вказаному законопроекті передбачені вимоги Національного плану дій, а саме: запровадження диференціації регуляторних вимог до окремих категорій кредитних спілок (КС) з урахуванням фінансових і операційних ризиків, удосконалення системи державного регулювання і нагляду за їх діяльністю, створення саморегулювальної організації (СРО) та обов'язковості участі всіх КС у ній, забезпечення умов для створення кооперативних банків (капітал не менше ніж 60 млн грн), неможливість існування КС на базі громадських організацій, запровадження механізму гарантування вкладів членів на депозитні рахунки» [6].

Аналіз фінансової діяльності кредитних спілок України впродовж 2011–2013 років дає можливість стверджувати, що ці фінансові установи в загальному функціонують досить успішно навіть у непростих економічних і нормативно-правових умовах, та й їхня депозитна діяльність не зазнала нищівного удару (табл.).

Таблиця

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок станом за 2011–2013 роки

Показники	Станом на 31.12.2011	Станом на 31.12.2012	Станом на 31.12.2013	Темпи приросту,%	
				2012/2011	2013/2012
Кількість зареєстрованих КС	613	617	624	+0,65	+1,14
Кількість членів КС (тис. осіб)	1062,4	1 095,9	980,9	+3,15	-10,5
Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках (тис. осіб)	48,0	44,9	40,3	-6,45	-10,2
Кількість членів КС, які мають діючі кредитні договори (тис. осіб)	249,3	254,0	233,6	+1,89	-8,03
Загальні активи (млн грн)	2 386,5	2 656,9	2 598,8	+0,11	-2,19
Капітал (млн грн)	942,9	1 088,7	1 055,6	+15,5	-3,04
Кредити, надані членам КС (залишок на кінець періоду, млн грн)	2 237,4	2 531,0	2 349,1	+13,1	-7,19
Депозити членів КС (залишок на кінець періоду, млн грн)	1 185,5	1 287,5	1 330,1	+8,6	+3,3
Сума кредиту на 1-го позичальника (тис. грн)	9,0	10,0	10,1	+11,1	+1,0
Сума депозиту на 1-го вкладника (тис. грн)	24,7	28,7	33,0	+16,2	+14,9
Частка членів КС, що мають кредити, від загальної к-сті членів (%)	23,5	23,2	23,8	-1,27	+2,59
Заборгованість за простроченими, неповерненими кредитами (млн грн)	410,6	407,6	412,9	-0,73	+1,3
Питома вага прострочених кредитів у кредитному портфелі, %	18,4	16,1	17,6	-12,5	+9,3

Примітка. Складено за даними офіційного сайту Нацкомфінпослуг [2].

Розглядаючи фінансову ситуацію кредитних спілок за даними табл., констатуємо, що 2012 рік для кредитних спілок був успішним, спостерігалось незначне збільшення активів, проте нарощення капіталу становило 15,5% порівняно із даними 2011-го, питома вага прострочених кредитів у кредитному портфелі зменшилась на 12,5% відповідно до попереднього періоду, збільшились того року залишки коштів на депозитних рахунках членів кредитних спілок на 102,0 млн грн, або майже на 9%.

Основні показники діяльності кредитних спілок буремного 2013 року об'єктивно погіршилися, зменшились активи, капітал, загальна сума кредитів, нада-

них членам, проте темпи спадання порівняно з 2012-м не перевищують 10%.

Незважаючи на те, що кредитні спілки функціонують на вітчизняному фінансовому ринку вже понад 20 років, основним джерелом захисту заощаджень їхніх членів є резервний капітал. Треба зазначити, що частка резервного капіталу в загальному обсязі капіталу кредитних спілок зростає щорічно, 2013 року вона становила 40%, отже, кредитні спілки поки що самостійно, в міру можливостей, вирішують проблеми надійності та стабільності внесків (вкладів) своїх членів [2].

На підтвердження вказаної тези аналіз депозитного портфеля кредитних спілок станом на 31.12.2013

показує, що вклади членів КС на депозитні рахунки зросли більш ніж на 3% порівняно із попереднім роком, а сума депозиту на одного вкладника зросла майже на 15% і становить 33,0 тис. грн.

Таким чином, довіра членів до своїх кредитних спілок досить велика навіть у часи політичної та економічної нестабільності.

З метою посилення надійності повернення коштів вкладникам кредитних спілок уже розроблено законопроект «Про Фонд гарантування внесків (вкладів) членів кредитних спілок», у якому Фонд визнається юридичною особою, що діє при Нацкомфінпослуг. Початковий внесок держави становитиме 20 млн грн, усі кредитні спілки, що працюватимуть із депозитними рахунками, мають стати обов'язковими членами Фонду, внести разовий внесок у розмірі 1% пайового капіталу та щоквартально вносити внески в розмірі 0,125% суми депозитного портфеля.

Повертатиме Фонд у разі визнання кредитної спілки неплатоспроможною вкладникам 10 тис. грн, у подальшому сума може збільшуватися. Прийняття цього законопроекту вже 2014 року суттєво збільшило роль кредитних спілок як структурної одиниці фінансово-кредитної системи України.

Якщо ресурси кредитних спілок за аналізований період суттєво не зменшились, то й частка кредитів, наданих членам, 2013 року становить 90,4%, однак їхня структура впродовж десятків років змінюється повільно, переважають споживчі кредити (рис.).

Рис. Структура кредитів за видами станом на 31.12.2013

Примітка. Складено за даними офіційного сайту Нацкомфінпослуг [2]

Варто зазначити, що кредитні спілки упродовж трьох останніх років підтримують якість кредитного портфеля майже на одному рівні, питома вага прострочених кредитів у загальному кредитному портфелі 2011 року становила 18,4%, 2012-го – 16,1%, 2013-го – 17,6% [2].

Ця ситуація свідчить про ефективне управління кредитним ризиком у кредитних спілках.

Однак на сучасному етапі функціонування кредитні спілки зіштовхуються не тільки з кредитним ризиком, а й із ризиками – процентним і ліквідності.

Цих ризиків можна уникнути лише в разі збалансування активів і пасивів фінансової установи як за строками, так і за обсягами.

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, станом на 31.12.2013 найбільшу частку у кредитному портфелі вітчизняних КС становлять довгострокові кредити – 56% (1 300,0 млн грн), у той же час частка довгострокових депозитів у їхніх депозитних портфелях становить 62% (828,0 млн грн), щоправда, 397,3 млн грн – це довгострокові депозити, строк погашення яких наступив поточного року [2].

Таким чином, можна стверджувати, що кредитні спілки наражаються як на процентні ризики, так і на ризики ліквідності. Найбільш ефективною для будь-якої фінансової установи є стратегія збалансованого управління ліквідністю, тобто частина попиту на ліквідні кошти задовольняється за рахунок нагромадження високоліквідних активів, а решта – за допомогою запозичення коштів. Нагромадження високоліквідних активів у кредитних спілках на даний час обмежене, тому що вони майже не здійснюють вкладень у фінансові інвестиції, окрім пайових внесків в об'єднані кредитні спілки і вкладів на депозитні рахунки в банківських установах. Ще менше можливостей мають кредитні спілки для запозичення ліквідних ресурсів. Крім цього, сьогодні кредитні спілки стикаються із проблемою повернення своїх коштів із банківських установ через нестабільність банківської системи. Таким чином, КС наражаються на ризики ліквідності і не можуть ефективно виконувати свої зобов'язання.

Для розв'язання цих нагальних для кредитних спілок проблем потрібно якнайшвидше затвердити проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування та розвитку національної системи кредитної кооперації», що дасть змогу поліпшити як їхню діяльність, так і нагляд та регулювання цієї діяльності, надасть можливість створити кооперативні банки.

Паралельно треба провести зміни в архітектурі системи кредитної кооперації, взявши, наприклад, до уваги ґрунтовні теоретичні розробки доцента О. Луцишина [4]. Його концепція побудови організаційної структури кредитної кооперації опирається на необхідності розбудови апекс-інститутів: центрального кооперативного банку та об'єднаних кредитних спілок, які забезпечуватимуть ліквідними коштами кредитні спілки, а на завершення інтегрування системи кредитної кооперації та банківської системи для перерозподілу фінансових ресурсів.

Висновки. Таким чином, затвердження поданих на розгляд проектів Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування та розвитку національної системи кредитної кооперації» і Закону України «Про Фонд гарантування внесків (вкладів) членів кредитних спілок», розбудова дієвої та надійної організаційної структури системи кредитної кооперації призведе не тільки до підвищення фінансової стабільності її установ, а й створить нові робочі місця, підвищить надходження до бюджетів усіх рівнів, розширить мале і середнє підприємство та вітчизняний товарообіг.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2614-14>.
2. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/rinok-kreditnoy-kooperacii.html>.
3. Крилова В., Ніконова М. Особливості кредитної кооперації в Україні // Вісник НБУ. – 2013. – № 7. – С. 34–39.
4. Луцишин О. Прагматизм формування системи кредитної кооперації в Україні / О. Луцишин // Вісник НБУ. – 2013. – № 9. – С. 22–27.
5. Прес-реліз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id.
6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування та розвитку національної системи кредитної кооперації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/news/205.html?PrinVersion>.

Summary. The article analyzes modern financial condition of native Ukrainian credit unions, in particular their activity with deposit accounts of their members, and it considers the main ways outlined for reforming of the credit cooperation system with the aim to strengthen its financial stability and competitive ability.

Keywords: credit unions, financial institutions, credit cooperatives, savings accounts.